

פרשת משפטים

השורש של העבדות

תוכן הפרשה/מבוא

לאחר המופתים הגדולים של יציאת מצרים והמעמד הרוחני העצום בהר סיני, אנו מגיעים לפרשת 'משפטים'. הפרשה מורה את הדרך איך לנהוג בכל חיי הקהילה כשמגיעים למשפט. בבת אחת, ממקום כל כך רוחני, אנו כביכול יורדים לפרטים הקטנים של חיי היומיום, רשימה של הלכות כיצד לפתור בעיות כאן בעולם הגשמי. הפרשה מתחילה בדיני עבד עברי וממשיכה בנושאים רבים, מכה או מקלל אביו ואמו, עונש של מידה כנגד מידה, שן תחת שן, עין תחת עין, שור שנגח, שמירה או פגיעה ברכוש האחר, שוכב עם בהמה, איסור ריבית, השבת אבידה, עזרה אפילו לשונא שלך, התרחקות מדבר שקר, לא להטות משפט והרשימה ארוכה. לאחר מכן, הפרשה מספרת על מצות שלושת הרגלים, על ההבטחה הגדולה לירושלם הארץ ומסיימת שוב בענין מעמד הר סיני - עלייתו של משה רבנו אל ההר.

פרשת 'משפטים' מסיימת את תקופת תיקוני השובבי"ם בסימן של התחייבות לחוקי התורה, בניה פנימית ובניית קהילה המיוסדת על דיני התורה. התחייבות זאת היא בעצם הצמיחה הרוחנית הכי גדולה שלנו, ממקום של נערות ומעשה שובבות, מקום "חופשי", משולח רסן, אל מקום של אחריות וקבלת עול תורה ומצוות, קבלת החוקים הרוחניים של הבריאה.

תזמון פרשת משפטים

אם נתבונן רגע במיקום של פרשת 'משפטים' בתורה, נשים לב שהתורה הפסיקה את הסיפור של נתינת התורה בשיאו, בעשרת הדיברות, הכניסה את פרשת 'משפטים', רשימת הדינים הארוכה, ובסופה היא מחזירה אותנו אל מעמד הר סיני בסיפור עלייתו של משה אל הר סיני, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה... וַיַּעַל מֹשֶׁה, אֶל-הַהָר; וַיְהִי מֹשֶׁה, בְּהָר, אֶרְבָּעִים יוֹם, וְאֶרְבָּעִים לַיְלָה". נשאלת השאלה, מדוע בחרה התורה להפסיק את הסיפור של קבלת התורה ולהכניס באמצעו דוקא את פרשת המשפטים? ידוע אמנם שאין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל מה זה מגלה לנו על טבעם של דיני המשפטים?

כתוב בתהילים, "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב; חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו, לְיִשְׂרָאֵל" (תהילים קמ"ז י"ט) ואומר על זה המדרש, "מגיד דבריו ליעקב אלו עשרת הדברות, חוקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים" (שמות רבה ל' ט'). דוד המלך מעיד שהמשפטים הם באותה דרגת קדושה כמו עשרת הדברות, ואפילו יותר מזה, ידוע שמדרגת ישראל היא יותר גבוהה ממדרגת יעקב ולכן הוא רומז שהמשפטים הם אף גבוהים יותר בקדושתם.

רש"י אומר על "ואלה המשפטים", "כל מקום שנא' 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה' מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני". כמו שעשרת הדברות הם מסיני, כך המשפטים הם מסיני. לכן כתובה פרשת משפטים באמצע ענין קבלת התורה, כדי שנבין את חשיבותם הקדושה של דיני המשפטים.

מדרגת המשפטים

חייבים להעמיק ולהבין את מדרגת המשפט בישראל, מהו דין תורה באמונת ישראל. כי בעוד שהמשפטים והדינים של שאר אומות העולם הם שכליים. זאת אומרת שהם נכתבו בהסכמה שכלית בין בני אדם. האמונה היהודית היא שחוקי התורה ניתנו כולם במעמד הר סיני ונכתבו בתורה והם נקראים גופי תורה. יותר מזה, כל דין שנפסק בבית דין תורני, על פי גופי התורה, נעשה חלק מהתורה. עד כדי כך שאמרו חז"ל ש"כל דין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (מסכת שבת).

כתוב בגמרא ש"שלושה שיושבין בדין שכינה עמהם" (מסכת ברכות). בשיקול הדעת הגשמי של בשר ודם יכולה ליפול טעות, אבל כשדנים בדרך משפטי השם, זה אמת לאמיתו. שלושה דיינים שדנים בסוגיה, מתלבשת בהם השכינה ומסכימה עם פסיקתם. כמו שזה קורה בעניין קביעת הזמנים של ראשי חודשים ומועדים, שכתוב "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם, בְּמוֹעֲדָם" (ויקרא כ"ג ד'). אנשי

פרשת משפטים

הסנהדרין היו קובעים את הזמנים על פי עדות של שני עדים וגם אם היתה נופלת טעות בידם לגבי המועד המדויק, מן השמים היו מסכימים איתם והכל היה לפי הרצון העליון.

שותפות במעשה בראשית

אמרו חז"ל שתכלית בריאת העולם היא ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא). כל פרשות ספר שמות עוסקות למעשה בהשגת התכלית הזאת, מהוצאת העם שמיועד לקיים את המשימה ממצרים, נתינת התורה, בניית המשכן על כל פרטיו ועד השראת השכינה בתוכו. בכלל זה גם פרשת משפטים כמובן. אומר ה'נתיבות שלום', "לכך נתן הקב"ה את פרשת המשפטים, שבתוך עולם השקר יתנהגו ע"פ משפטי ה' אמת" (נתיבות שלום, משפטים). השותפות שלנו עם בורא עולם מתבטאת דוקא בפרטים הקטנים של חיינו, בדינים שבין אדם לחברו. אל תוך המציאות הגשמית, אל תוך עולם העשייה, העולם החשוך ביותר, אנו מצויים להכניס את האור האלוקי, את החכמה האלוקית ובכך לעשות לקב"ה דירה בתחתונים, להיות שותפים במעשה בראשית. התורה לא השאירה פרט אחד קטן שלא טיפלה בו. מה שנדרש מאתנו זה לימוד, אמונה והכרה שהפתרון לסכסוכים, לבעיות, למחלוקות, לשקרים, נמצא רק בחיבור אל האור של התורה, בהכנסת האמת אל תוך מקום החושך.

עשרת הדיברות ניתנו בשלמות משמים, גם המשפטים, אבל בעבודת המשפט יש בירורים נוספים שצריך לעשות ולהוסיף דינים והלכות כאן בארץ. בכך, יש לעם ישראל הזדמנות להיות שותפים בבנין התורה ושותפים במעשה בראשית. לכן אמרו חז"ל על הפסוק, "...וְאֵלֶיךָ לְצִיּוֹן עָמִי-אֶתָּה" (ישעיהו נ"א ט"ז), אל תקרא עמי, אלא עימי - עימי אתם בשותפות.

חובות ישנים

יש סיפור על יהודי אחד שבא אל הבעל שם טוב זיע"א וסיפר לו שעמד בפני בית דין גדול שדן בעניינו, ואותו בית דין הוציא אותו חייב בדיון. אמר היהודי, אמנם יודע אני בבירור שהתורה אמת ודבר השם אמת וקיים לעד ואיני מפקפק שהדין נפסק באמת על פי דין תורה, אבל אני לעצמי יודע שלא כך היה מעשה ובאמת איני חייב לשלם לבעל דיני, והאיך יתיישבו שתי אמיתות אלו כאחד? השיב לו הבעל שם טוב, ויהיה ידוע לך שבגלגול הקודם נשארתי חייב כסף לאדם זה, ולכן ירדת שוב לעולם הזה כדי שתפרע לו את החוב מן הגלגול הקודם, והפרעון יהיה באופן שע"פ המעשה של עכשיו, אינך חייב לו כלום רק כדי לשלם החוב הקודם, ולכן יצא כך הפסק על פי תורה.

כתוב בזוהר הקדוש, בפרוש הסולם, "פתח רבי שמעון ואמר, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, אלו הם סדרים של גלגול. כי משפטים פירושו דינים, דהיינו, דינים של נשמות החוזרות ומתגלגלות לעולם הזה, הנדונות כל אחת ואחת לפי עונשה" (זוהר, משפטים). ישנו מאמר ארוך, "מאמר הסבא", בזוהר של הפרשה, המפרט את הסודות של הגלגולים שמופעים בדינים הכתובים בפרשה, והדברים עמוקים מאוד. מה שיש לנו לזכור באופן מעשי לעבודתנו זה שתמיד, תמיד אין אנו רואים את התמונה השלמה, רק ההשגחה העליונה מכוונת את כל הפרטים ופרטי הפרטים של כל הנשמות. לכן צריך הרבה אמונה וסייעתא דשמיא כדי ללכת בדרך של משפט אמת, בתוך נפשנו ועם חברינו. לצורך כך נתנה התורה את המשפטים, כדי להורות לנו מה טוב ומה רע, כדי להורות לנו את הדרך לדבוק באמת המובילה לתיקון השלם.

עניין של עבדות

כתוב, "כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבד; ובשבעת-יצא לחפשי, חנם. אם-בגפו יבא, בגפו יצא; אם-בעל אשה הוא, ויצאה אשתו עמו. אם-אדביו יתן-לו אשה, וילדה-לו בנים או בנות--האשה וילדיה, תהיה לאדביו, והוא, יצא בגפו. ואם-אמר יאמר, העבד, אהבתי את-אדביו, את-אשתי ואת-בני; לא יצא, חפשי. והגישו אדביו, אל-האלקים, והגישו אל-הדלת, או אל-המזוזה; וכצע אדביו את-אזנו במרצע, ועבדו לעלם". דבר ראשון שהפרשה מדברת עליו זה עניין של עבד עברי. מיהו אותו עבד עברי? כמובן שמדובר על עבד

פרשת משפטים

ממש, אך כיום כשאין לנו עבדים, במה העניין שייך אלנו? העבד העברי זוהי תנועה בנפש של כל אחד, כח שצריך ללמוד אותו ולדעת איך לעלות ולהשתחרר ממנו.

רק לפני שתי פרשות למדנו על עם שלם שיצא מעבדות קשה מאוד לחירות הגדולה ביותר - מתן תורה. הקב"ה ברא את האדם בן חורין, הוא הנברא היחיד בעל בחירה, לא המלאכים ולא בעלי חיים, רק לאדם יש כח בחירה בין טוב לרע. הרב שיינברגר שליט"א מסביר, על האדם הוטל התפקיד הקשה ביותר. האדם מורכב מכל מה שיש בעולם. מצד הגוף, יש לו את כל מה שיש לבהמות, ומצד הנשמה, יש לו את כל מה שיש למלאכים. האדם נועד לעשות את העבודה של הבירורים ורק בעולם הזה אפשר לעשות את הבירורים האלה. האדם יכול לתקן ולהפוך את כל הדברים שנראים לא טוב - לטוב ואז יש שלמות בבריאה. האדם יכול לצאת מעבדות לחירות.

השורש של העבדות

איך יוצאים מהמצב הזה של עבדות? כדי לפתור דבר צריך להגיע לשורשו. כתוב בפרשה שעבד יצא לחופשי תחת שן ועין, אם בעליו גרם לו לאבד שן או עין, הוא חייב לשחררו, למה דווקא שן ועין מוזכרים? האמת שמדובר על כל האיברים, אבל שן ועין מורה לנו על השורש של כל עניין העבדות. בכל עניין שיש בעולם, ישנה האישיות שהורידה אותו לעולם במעשים שלה. אברהם אבינו הוריד את החסד לעולם, יצחק את הגבורה וכו'. חם, בנו של נח, הוא זה שהוריד את העבדות לעולם בכך שזלזל בכבוד אביו. עוד נדבר על הקשר בין אב לבן בהקשר של יציאה מעבדות.

אחרי המבול מסופר על השתכרותו של נח, "...וַיִּשְׁכַּר; וַיִּתְגַּל, בְּתוֹךְ אֶהְלֵה. וַיֵּרָא, חָם אֲבִי כְנָעַן, אֶת, עֲרֹת אֲבִיו; וַיַּגֵּד לְשָׁנֵי-אֶחָיו, בְּחוּץ...". (בראשית ט'). חם עשה פגם בעין ובשן. הוא הסתכל איפה שאסור להסתכל, בערוות אביו, ודיבר את מה שאסור לדבר, סיפר לאחיו על המעשה. חם הוא הראשון שזלזל בכבוד אביו. בטבע הבריאה בן נמצא ממש במחשבתו של האב, בדביקות. לפני חם, זה באמת היה כך, אבל עקב מעשיו של חם, הוא נפל ממדרגה של בן למדרגה של עבד. כשנח התעורר וגילה מה שקרה, הוא קילל את חם, "עֶבֶד עֲבָדִים, יִהְיֶה לְאֶחָיו" (שם). משם בא השורש של העבדות לעולם. השורש הזה קיים בתוכנו, חם קיים בנפש שלנו. כשאנו מתרחקים מכבוד אבינו שבשמים, אנו נופלים למדרגת עבדים.

יציאה מעבדות

הרב שיינברגר שליט"א אומר, השורש של העבדות, עבד בשר ודם לבשר ודם זה לא יכול להיות רעיון אלוקי, זה ההתרחקות מהרעיון האלוקי. אמרנו שהקב"ה ברא אותנו להיות בני חורין. הקב"ה נותן רק חירות. מה שאמור על הכתב שחרוט על לוחות הברית, "אל תיקרי חרות אלא חירות" (מסכת עירובין דף נ"ד א'). מעבר לזה, העבדות באה מתוך קללה, "אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים, יִהְיֶה לְאֶחָיו" (בראשית ט'). כל הדברים הלא טובים שיש בעולם באו מהקללה של חטא עץ הדעת ואחרי כן ממעשיו של קין. כל העולם היה מקולל עד שבאו האבות ושינו את הקללה. יצרו מציאות חדשה שמי שרוצה להידיבק באבות יכול מחדש להידיבק בברכה. הרמח"ל אומר שיש אילן מקולקל שממנו יונקים כל אומות העולם ויש אילן הטוב שזה האבות, אברהם, יצחק ויעקב. הדבקות בו היא היציאה מהעבדות.

לא תחמוד

כדי להיפטר מהעבדות צריך להתבונן בדיבר של 'לא תחמוד'. בסוף הפרשה הקודמת כתוב בעשרת הדברות, "לא תחמוד, בית רעב; לא-תחמוד אשת רעב, ועבדוֹ־אֶמְתוֹ וְשׁוֹרוֹ־חֲמָרוֹ, וְכֹל, אֲשֶׁר לְרַעְבֶּךָ". המקור של כל העבירות והחטאים שבגללם אנו צריכים את כל מערכת המשפטים זה קנאה ושנאה. ה'ספורנו' אומר שכאן בפרשה מדובר בעצם על ההלכות של 'לא תחמוד', איך עושים את זה הלכה למעשה. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, 'לא תחמוד', לא רק את מה שיש למישהו אחר, אלא גם את מה שיש לך אל תחמוד, כי ברור שהדברים שלך לא ישארו בידך לנצח. כדוגמת עבד עברי, "נֶשֶׁשׁ נְשָׁנִים יַעֲבֹד; וּבְשִׁבְעַת--יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי, חָנָם". אפילו עבד שקנית בכסף והוא שלך, הוא לא שלך לתמיד. התורה אומרת,

פרשת משפטים

אתה לא בעל הבית, גם העבד העברי שקנית, בשביעית יצא לחופשי. כשאדם משתעבד לחומר, מיד מגיעה המחלוקת. אדם מחליט שחסר לו משהו רק כשהוא רואה את אותו משהו אצל אחרים. בזה נבדל מין האדם משאר המינים, שיש לו הרגש הזולת, לטוב ולרע. אם לא היה רואה אצל חברו, לא היה צריך את זה. אחד יש לו בית טוב, יש לו הכל, לא חסר לו שום דבר. יום אחד הוא רואה אצל חברו בית מהודר יותר, אז הוא מרגיש שהוא צריך את זה. מזה באה הקנאה, אחר כך כבר באות המחלוקת וכל הצרות שיש. כל הצרות בעולם הרי באו מהנחש שקינא באדם וחוה, כל המוות והייסורים באו מקנאת הנחש.

ביטול מקור הצרות

הקנאה יכולה להפסק בעם ישראל בשתי דרכים. אחת, הלא רצויה, זה כשבאים הגויים וחובטים בנו, אז נגמרים ההבדלים בינינו. כמו בשואה, ר"ל, כולם בסוף נראו אותו הדבר, העשיר, העני, המאמין והלא מאמין. שנאת הגויים עושה השתוות הצורה בעם ישראל, שנעשים כאחד. להבדיל, הדרך הטובה היא כפי שהיה במתן תורה, "יִיחַן-שָׁם יִשְׁרָאֵל" (שמות י"ט ב') - כאיש אחד, בלב אחד. כל העם ראו את הגדולה של בורא עולם ואמרו, בשביל מה לנו להתעסק עם הדברים הקטנים, הדברים שגורמים לנו לשנוא אחד את השני, הרי יש אור כזה גדול ואפשר להידבק באור. אז בטלה המחלוקת. הבינו וידעו שיש רק רשות אחת. שום דבר הוא לא 'שלי', הכל של הקב"ה.

תורה היא הצינור לחירות

מה שקיבלנו במעמד הר סיני זה חירות. מי שעוסק בתורה הוא בן חורין. נאמר שהקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם. עצם המילים שאיתם הקב"ה ברא את העולם באו מן התורה, "באורייתא הסתכל וברא עלמא". זאת אומרת, שעצם הדיבורים של הבריאה, עשרה מאמרות שאיתם נברא העולם, אלה דברי תורה.

הקב"ה הוא אינסוף ב"ה, אינסוף אור, והוא ברא צינורות מיוחדים דרכם הוא משפיע את האור הזה, את השפע הזה, לעולם, זה כתוב בזוהר הקדוש (זוהר הסולם, משפטים, י"ב ל"ו). הצינור שדרכו עברו המאמרות של בריאת העולם זה צינור של תורה. כל המציאות של האדם שחי, שמח, מאושר ובן חורין זה בתורה, כי היא הצינור של החיות.

אנו בערבו של חודש אדר, שעליו כתוב, "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (מסכת תענית). כך שאנו מוצאים בפרשה גם את ההכנה לחודש אדר, הכנה לשמחה אמיתית, דבקות בתורה, יציאה מהעבודות לחירות.

שתי בחינות בעבודה

לסיכום, כאמור, הקללה של חם היא זו שהורידה אותו ממדרגה של בן למדרגה של עבד. חז"ל אמרו שישנן שתי בחינות בעבודת השם. האחת, עבודה שלא לשמה, שזה נקרא עבד, והשניה, עבודה לשמה, שזה נקרא בן. כולנו מתחילים ממדרגה של עבדים והתכלית היא להגיע למדרגה של בנים. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, הבן מחובר לאב בשורש. בן מרגיש קרוב לאב כל כך, שהוא מרגיש בטוח ומוגן, וזה השורש של הפתרון לבעיות. כי מתוך תחושה זו, יש מקום ל'ואהבת לרעך כמוך', אז אין קנאה ואין שנאה ואין מחלוקת ולא צריך את 'ואלה המשפטים', כי אין סכסוכים.

אבל יש דבר שנקרא ירידת הדורות. ר' חיים ויטל זצ"ל מסביר שכבר בדורו אנשים לא לומדים תורה לשמה. הווה אומר, נשארים במדרגת עבד, תורה שלא לשמה. אז ממשיכות הבעיות בעולם ואז גם צריך באמת את ההלכות והמשפטים. הוא מסביר שכל הלימוד של ההלכות זה רק הבסיס איך לנהוג בחברה מתוקנת. עבד צריך משפטים כי זה קיים במדרגתו. לעומת זאת, ע"י לימוד הפנימיות ניתן לצאת מעיסוק בדברים גשמיים ולהיכנס ללימוד רוחני. יש יותר סיכוי להגיע לתורה לשמה, להגיע למדרגת בן. אז כבר כל העיסוק הוא באהבת כלל ישראל ואין צורך במשפטים. אנו צריכים לדבוק במשפטים כי רק דרכם אנו יכולים להתעלות, אבל אסור לשכוח שכל הלימוד של 'משפטים' מיועד להראות לנו את הדרך איך לעלות

פרשת משפטים

ולהישאר בני חורין לנצח.

סוף דבר

כתוב שהקב"ה, נשמות ישראל והתורה זה דבר אחד. כדי שיהיה בניין של דברים מצד האדם אז השלושה דברים האלה נפרדים. ההפרדה הזאת היא חסדי השם. כל אחד צריך לעבוד כדי שיהיה בו את שלושת הדברים. יהודי שלם זה יהודי שמקושר לשלושת הדברים, דבוק בקב"ה, מקושר לכלל ישראל ודבק בתורה.

אומר הרב שיינברגר שליט"א, זה שכתוב בסוף הפרשה, "שֶׁלֶשׁ רִגְלִים, תִּחַג לִי בַשָּׁנָה... שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, בַּשָּׁנָה--יִרְאֶה, כָּל-זְכוּרְךָ, אֶל-פְּנֵי, הָאֵדֶן ה'". אפשר להתראות עם הקב"ה כבן שמתראה עם אביו ביום שמחתו. אז יש את השמחה האמיתית.

ברגלים כל שלושת המקורות של השמחה מתאחדים, הקב"ה - "עֵז וְחֶזְקָה, בְּמַקְמוֹ" (דברי הימים א' ט"ז כ"ז), התורה - "פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל, מִשְׁמַחֵי-לֵב" (תהילים י"ט ט'), וכלל ישראל, כשכל עם ישראל ביחד, יש שמחה שלמה - "הִנֵּה מֵה-טוֹב, וּמֵה-בְּעִים--שֶׁבֶת אַחִים גַּם-יַחַד" (תהילים קל"ג א'). כל אלה נפגשים, יש קריאת התורה, יש מעמד "הקהל" ויש מפגש 'ראיה' עם הקב"ה. זהו מעמד של בני עם אביהם. "שֶׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד; וּבְשִׁבְעַת--יֵצֵא לְחַפְשֵׁי, תָבֵם". גם כל העולם יצא לחופשי חינם באלף השביעי ונהיה כולנו בני חורין, חופשיים מצרות, בנים לה' אלוקינו, בנים חביבים

השעור מוקדש לרפואת חני בת פנינה, רחל בת נסריה, דנה בת רותי, איילין שילה בת מרגרט, בתוך שאר חולי עמו ישראל

השעור מוקדש לעילוי נשמת נסריה בת יעקב ז"ל, גילה בת רחל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

[מודעות](#) - מרכז רוחני לקבלה

רח' אחווה, 24 נווה צדק תל-אביב

טל': , 054-4793070 03-5100587